

Aproape de natură

O viață în Anglia rurală

RONALD BLYTHE

Introducere de Richard Mabey

Traducere din limba engleză de
Diana-Maria Trăncuță

ap!
act și politon

Editura ap!
(ACT și Politon)
Str. Înclinată, nr. 129, Sector 5, București, România, C.P. 050202.
Tel: 0751.066.694, e-mail: office@actsipoliton.ro
www.actsipoliton.ro

NEXT TO NATURE

Copyright © Ronald Blythe 2022

Traducător: **Diana-Maria Trăncuță**

Redactor: **Maria Nicula**

Tehnoredactor: **Teodora Vlădescu**

Coperta: **Alexandra Ilie**

Copyright Manager: **Andrei Popa**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BLYTHE, RONALD

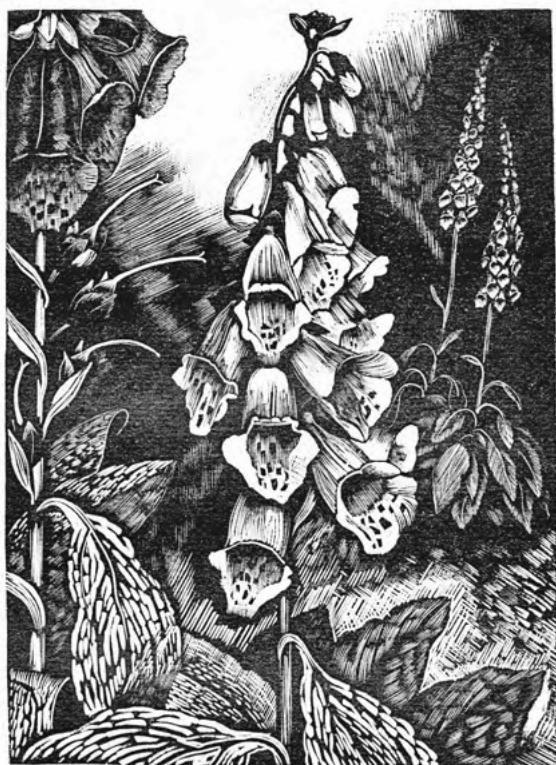
Aproape de natură / Ronald Blythe; trad.: Diana Maria Trăncuță. - București: ACT și Politon, 2024
ISBN 978-630-303-311-2

I. Trăncuță, Diana Maria (trad.)
821.111

AVERTISMENT: Distribuirea, copierea sau piratarea în orice fel a acestei cărți nu este pedepsită numai prin lege, dar contravine și tuturor normelor și principiilor etice și sănătoase pe care un astfel de titlu le promovează. Ce fel de efect va avea energia pe care vreți să o transmiteți mai departe, dacă aceasta vine prin furt, ilegalitate și lipsă de respect față de autor și față de toți cei care au contribuit la crearea acestei cărți, astfel ca ea să ajungă la dumneavoastră? Împărtășiți cu ceilalți informațiile importante, valorile și lecțiile pe care le-ați aflat din acest material, într-un mod corect și responsabil.

Cuprins

Introducere	7
IANUARIE	17
FEBRUARIE	63
MARTIE	105
APRILIE	147
MAI	189
IUNIE	231
IULIE	271
AUGUST	313
SEPTEMBRIE	357
OCTOMBRIE	399
NOIEMBRIE	439
DECEMBRIE	479
<i>Pentru Ronald Blythe</i>	480
<i>Notă despre colaboratori</i>	524
<i>Ilustrațiile cărții</i>	528

Introducere

Într-o seară de mai, cu câțiva ani în urmă, am primit un telefon emoționant de la Ronnie, care mă anunța că la el în grădină cânta o privighetoare. A fost o veste spectaculoasă, pasărea noastră totemică venise să binecuvânteze crângul de acasă. A doua zi, urcat în mașină și am pornit într-acolo din Chilterns, dar pasărea plecase. Nu am fost prea dezamăgit. Mai erau și alte privighetori, nu prea departe, și, de altfel, ceea ce mă impresionase cel mai mult fusese telefonul în sine. Mesajul lui Ronnie la vremea vecerniei fusese el însuși o notă din cântecul privighetorii. Iată-l pe cel mai mare trubadur din estul Angliei, vestindu-i prietenului său de departe că exista o altă podoabă pentru cuibul său din Valea Stour.

L-am cunoscut pe Ronnie la sfârșitul anilor '60. Ne-am întâlnit când el locuia în Debach, la vreo 50 de kilometri spre est, unde se bucura de succesul cărții *Akenfield*^{*}, o zugrăvire clasică a vieții satului englezesc. Cam primele cuvinte pe care mi le-a adresat au fost precum o poveste gotică despre plantele extraordinare din iazul său. Iar aceste pepite anecdotice – o singură exclamație despre vremea neobișnuită, o pildă profesorală în fața unei priveliști din timpul unei plimbări, o pasăre aflată în primejdie – au fost unele dintre marile bucurii ale prieteniei noastre. Vii, alerte, intime, uneori surprinzător de ciudate, ele reprezintă modul său de a vedea și de a scrie. Au aerul unor misive, cu adresa „frontul intern”. În eseuul său fundamental „An Inherited Perspective”^{**}, Ronnie vorbește despre „ochiul

* Carte scrisă de autor, publicată prima oară în 1969. (n. trad.)

** În limba română, „O perspectivă moștenită”. (n. trad.)

autohton” și despre cum „sentimentul unui scriitor față de natură și peisajul uman se adâncește atunci când rămâne înconjurat de aspecte familiare... Încă din copilărie, el este ceea ce vede”. *Terroir**-ul familiar al lui Ronnie, frontul său intern, este zona rurală agricolă, jumătate în Essex, jumătate în Suffolk, care înconjoară satul Wormingford. Relatările sale din această zonă au devenit cele mai bune descrieri literare ale peisajului rural englezesc din secolul XXI.

Ronnie era cititor în bisericile locale, iar la scurt timp după seara cu privighetoarea, *Church Times* l-a invitat să contribuie la o rubrică săptămânală numită „Cuvânt din Wormingford”. Aceasta ar fi fost un fel de jurnal, în care observațiile despre cerințele grădinii, înmormântarea unui fermier și ecurile unui război de demult s-ar fi împletit cu reflecții despre liturghie. Niciun alt scriitor nu ar fi reușit să realizeze acest calendar în care barierele dintre trecut și prezent, dintre sacru și profan se dizolvă, astfel încât profetia unui apostol să se poată transforma în frământări în fața unei plăcinte cu pește. Se aseamănă cu jurnalul ideal al Virginiei Woolf, căreia i se părea că ar trebui să fie „ca un birou vechi... în care se adună o grămadă de mărunțișuri”, la care să se întoarcă un an sau doi mai târziu pentru a descoperi că „adunătura se ordonase singură, se curățase singură și se contopise... într-o formă suficient de transparentă pentru a reflecta lumina vieții noastre”. Rubrica a apărut între 1993 și 2017 și a dus la apariția unei serii de cărți, printre care și a volumului de față.

Când citesc aceste articole, mă simt smerit în fața uimitoarei memorii a lui Ronnie. Cum a putut cineva să citească atât de multe cărți și, pare-se, să le țină minte pe de rost? Pasaje izolate din Scriptură, vorbe de duh de prin romane, însemnări din registrele parohiale vechi, toate se revarsă din el la fel de ușor cum ai da binețe pe stradă. Are, desigur, o bibliotecă alexandrină, dar acestea nu sunt citate copiate. Memoria sa este extraordinară și amplificată, cred

* Termen de origine franceză, care exprimă un concept istoric și cultural legat de loc. (n. trad.)

eu, de o capacitate de empatie istorică, astfel încât sentimentele unui profet sau ale unui pictor pot deveni, pentru o clipă, ale sale.

Amintirile sunt la fel de vii și în cazul propriului trecut, așa că această colecție este inclusiv o autobiografie fragmentară. Ronnie s-a născut într-o familie de agricultori săraci din Acton, la doar 16 km de casa din Wormingford, pe care avea să o moștenească. S-a zbuguit prin șoproane și a călărit tractoare abandonate ca orice copil de la țară, zbughind-o de acasă, deși era încă la școala primară, ca să exploreze labirintul de ulițe, să bântuie prin bisericile medievale din Suffolk și să arunce câte o privire peste zidurile marilor case și ascunzători ale artiștilor. Citea pietrele funerare, anunțurile de vânzare și indicatoarele sătești dintr-o zonă rurală pe care o cunoscuse John Constable¹ și care era încă lucrată de caii mari de Suffolk². Și, bineînțeles, reținea fiecare detaliu. A abandonat școala la 14 ani pentru a lucra într-o librărie și atunci a început procesul autoeducației sale impresionante. În scurt timp, îi citea pe poeții francezi și pe Lin Yutang³, ascuns în iarbă cu o carte,

¹ John Constable (1777-1837) – remarcabil pictor peisagist englez de factură romantică. Opera lui se caracterizează printr-o permanentă tensiune între observarea minuțioasă a naturii și neglijarea desenului în favoarea culorii. Cunoscut și apreciat în Franța grație expunerilor la Salonul din Paris, a exercitat o influență evidentă asupra pictorilor peisagiști francezi, în special asupra artiștilor grupați în Școala de la Barbizon și, mai târziu, asupra impresionistilor. (n. red.) (Cu excepția notelor traducătorului, notate n. trad., toate celelalte îi aparțin redactorului.)

² Suffolk este o rasă de tracțiune care își are originea în comitatul Suffolk, Anglia. Este cea mai veche rasă de cai grei din Marea Britanie și a jucat un rol semnificativ în istoria agriculturii. I se spune Suffolk Punch datorită puterii și rezistenței cailor din această rasă (*punch* înseamnă scurt și îndesat). Astăzi, rasa este considerată rară și este catalogată ca vulnerabilă de către Rare Breeds Survival Trust.

³ Lin Yutang (1895-1976) – inventator, lingvist, romancier, filosof și traducător chinez. Stilul său informal, dar șlefuit, atât în chineză, cât și în engleză, l-a făcut unul dintre cei mai influenți scriitori ai generației sale, iar compilațiile și traducerile sale ale textelor clasice chineze în engleză au fost bestsellere în Occident. În unele dintre scrierile sale, a criticat rasismul și imperialismul Occidentului.

asemenea lui John Clare⁴, poetul pe care, mai târziu, avea să-l susțină.

După război (o perioadă tainică din viața sa), a lucrat ca bibliotecar în Colchester și a scris povestiri și poezii. Iar aici, într-o zi de la sfârșitul anilor '40, a avut noroc. „O femeie înaltă, în uniformă WVS⁵, mi-a cerut o partitură în miniatură a piesei *Idomeneo*, de Mozart. Și-a apropiat-o de ochelarii fumurii, răsfoind-o, fredonând un vers sau două”. Era artista Christine Kühlenenthal, soția lui John Nash. A fost o întâlnire de bun augur și l-a ajutat pe Ronnie să pătrundă mai adânc în lumea regalității culturale din Suffolk, care îi includea pe scriitorul Adrian Bell⁶, pe artiștii Cedric Morris⁷ și Arthur Lett-Haines⁸, care conduceau Școala de Pictură și Desen din Anglia de Est, și, în sfârșit, pe Benjamin Britten⁹, cu salonul său. După o vreme, s-a mutat la ferma familiei Nash din Wormingford,

⁴ John Clare (1793-1864) – poet romantic englez, înzestrat cu multă sensibilitate lirică și având o bogată experiență de viață. A crescut în sărăcie, undeva la țară, având acces limitat la cărți, dar era dotat cu o memorie extraordinară și a învățat pe de rost balade populare. Volumul său din 1820, *Poems Descriptive of Rural Life and Scenery* (*Poeme ce descriu viața și peisajul rural*), l-a făcut celebru, dar un număr considerabil de poezii au fost publicate abia în secolul XX.

⁵ WVS – abreviere de la Women's Voluntary Services (Serviciile de Voluntariat ale Femeilor); erau uniforme pe care le-au purtat voluntarele în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, între 1939-1945.

⁶ Adrian Bell (1901-1980) – jurnalist rural și fermier englez, primul compilator al cuvintelor încrucișate *The Times*. A scris 25 de cărți, majoritatea având la bază viața și munca sa în Suffolk.

⁷ Sir Cedric Lockwood Morris (1889-1982) – artist britanic, profesor de artă și un grădinar pasionat. S-a născut în Swansea, în Țara Galilor de Sud, dar a trăit în principal în Anglia de Est. Ca artist, este cel mai bine cunoscut pentru portretele, picturile cu flori și peisajele sale.

⁸ Arthur Lett-Haines (1894-1978) – cunoscut sub numele de Lett Haines, a fost un pictor și sculptor britanic care a experimentat în multe medii diferite, deși s-a caracterizat în general drept „un suprarealist englez”. A făcut parte dintr-un cerc artistic londonez frecventat și de D.H. Lawrence.

⁹ Edward Benjamin Britten (1913-1976) – compozitor, dirijor și pianist englez. A fost o figură centrală a muzicii clasice britanice, datorită unei mari varietăți de lucrări muzicale care cuprind opere, muzică vocală, precum și piese de muzică orchestrală și de cameră.

Bottengoms, în calitate de chiriaș neoficial. Tot acest proces, a scris el mai târziu, „a fost ca și cum ai trage niște fire dintr-o trusă de lucru și ai scoate la iveală un talmeș-balmeș de obiecte neașteptate”.

Draga Bottengoms, inima și sufletul acestei povești! Să te apropii de ea dinspre sud este ca și cum ai asista la prologul unui spectacol de teatru. Drumul de aproape un kilometru este plin de gropi și capricios. În dreapta, se văd pășuni deluroase, iepuri și cai. Pe măsură ce copacii se apropie, ai impresia că pătrunzi într-un clopot verde. La marginea unui iaz acoperit de vegetație, ești rugat politicos să parchezi. Iar în fața ta, întrezărită printr-un stufăriș des de trandafiri, iriși și pomi fructiferi, se află vechea casă și, dincolo de ea, priveliștile seducătoare ale văii Stour. Bottengoms este o casă solidă de fermier, construită din cărămidă. Clădirea actuală datează din jurul anului 1600, dar au existat așezări în acest loc cu mult înainte. Ronnie este foarte conștient de faptul că este un curator în aceeași măsură în care este și proprietar.

Am vizitat casa prima dată în 1978, imediat după ce John Nash a murit și i-a lăsat-o moștenire lui Ronnie. Acesta din urmă arăta epuizat după un an în care îl îngrijise pe John, iar prietenii bine intenționați îl îndemneau să se mute într-un apartament adecvat de oraș, în Sudbury sau în Cambridge. „O să te zăpăcești în casa asta mare!”, îi spuneau. „Îmbătrânești [avea doar 56 de ani]. Și dacă te îmbolnăvești, la un kilometru de cel mai apropiat drum și fără mașină?”. Mă îndoiesc că am fost singura persoană care l-a îndemnat să ignore acest sfat și să-și amintească de singuraticul curajos care fusese întotdeauna. Bottengoms îi era la fel de confortabil ca un pulover vechi preferat, iar abandonarea tuturor amintirilor și posibilităților întipărite, a plantelor îngrijite și a păsărilor cântătoare vesele, l-ar fi făcut să se ofilească.

Atunci când artista Charlotte Verity a venit să-i picteze casa și grădina în 2016-2017, a surprins o priveliște din vârful dealului dinspre est. Bottengoms are înfățișarea unei fortărețe îngropate

printre copaci, cu o singură fereastră care se întrezărește printre crengi. Acesta este bârlogul lui Ronnie, ochiul său asupra lumii. Scrie în fostul dormitor al Christinei, cu spatele la acea fereastră, ca să nu-i fie distrasă atenția. Dar în restul timpului, o oarecare distragere – o atenție neobosită și o curiozitate față de lumea din jurul său – este, pentru el, un modus vivendi. La fel ca regretatul nostru prieten Roger Deakin, are capacitatea de a „vedea extraordinarul în ordinar”.

Vremea clădește și ajustează zilele. Acolo, în clopot, totul este amplificat. Ploile inundă drumul. Ninsorile îl blochează și izolează Bottengoms de restul lumii. Soarele de vară devine arșiță. Dar Ronnie găsește ceva extraordinar în toate aceste încercări. Într-o lună de iunie fierbinte, el își amintește de vara anului 1976, când iazul din Debach i-a secat cu totul, dând la iveală „gunoiul victorian, lămpile înnorioate, lanțurile de cai, oalele crăpate”. Pentru el, trecutul este mereu prezent.

În răstimpuri mai blânde, tentația de afară este irezistibilă. „Umblă de acolo până colo”, iese la plimbare și se uită: la nori, la culturi, la lumina care strălucește pe frunzele noi. Sau își face de lucru în grădină, îngrijind irișii și geraniile pe care John Nash le-a primit de la Cedric Morris, un om al plantelor, dar și un artist. Sau verifică starea pârâului alimentat de izvoare, care străbate grădina. Cândva, acesta trecea prin casă și era singura sursă de apă. „Se vedeau urmele pe care le lăsa pe podeaua bucătăriei”, mi-a spus odată. Oricât de singuratic ar fi, lumea și scrierile lui sunt populate de vizitatori. Ei sunt întotdeauna bineveniți – fani de peste Atlantic care își încearcă norocul, doamne din sat care discută despre Festivalul Florilor, meșteri locali care îndepărtează copacii căzuți și repară instalațiile sanitare.

Vecinii lui fermieri sunt prieteni vechi, dar și eroi. Chiar și pe șoferul de combină, cocoțat în cabină, el îl vede ca pe moștenitorul unui contract cu pământul care datează de la Adam. „Uneori, îi aud; pe muncitorii slăbănogi, care coboară de la cabană pentru a hrăni

vitele, pe fetele care cântă în lăptărie, pe copiii desculți căzând peste câini, vreo mamă strigând, oala clocotind. Toți dispăruți în întuneric, spune poetul. Sau în lumină, spune altcineva.” Ronnie le-a luat mereu apărarea agricultorilor, vechi și moderni, și a respectat demnitatea muncii lor. Îi este dor de zgomotul, agitația și camaraderia ce umpleau odată câmpurile. Nu pot să simpatizez întotdeauna cu viziunea sa asupra agriculturii, dar împărtășim oroarea față de modul în care agrobusinessul modern a degradat atât viața naturală, cât și pe cea umană din mediul rural. Este greu să treci de acest paradox și am simțit pe pielea mea acea tensiune constantă între fericirea unei noi primăveri și suferința care poate sta la baza ei, între imperativele naturii și nevoile umane. Ronnie trăiește această experiență și în grădină. El este constrâns atât de obligațiile sale de a onora viziunea creatorilor, cât și de cerințele spumei rebele de hasmațuchi de sub fereastra bucătăriei, care „mă provoacă s-o ating”. Hasmațuchi câștigă. În iunie, Ronnie scrie: „Am fost întotdeauna conștient de alți locuitori, alții decât oamenii, care au această adresă și al căror drept la adăpost este istoric”. Ronnie salvează un nor din viespile lui „prețuite” din dormitor, folosind vechiul truc cu o ceașcă și un carton.

Într-o zi toridă de august, stă întins pe șezlong, iar o libelulă îl vizitează și i se așază pe cartea de imnuri din poală. „O apuc neclintit. Aripile libelulei sunt incolore și translucide, așa că îi pot citi pe Binchester și Yattendon prin ele... Trece la *O qua juval*. Este o săgeată, o creatură a vitezei și a răgazului. Eu sunt o creatură leneșă și, astfel, o rușine pentru albinele lui Harold, care asaltează salcâmul”. Îmi plac aceste momente de fantezie, când el pune opinii în mintea altor ființe. Nu este nici pe departe antropomorfic (deși e poate un pic animist: până și cărțile îi strigă: „Citește-mă!”). Eu le văd mai degrabă ca pe niște interpretări ironice și răutăcioase ale imaginii pe care o are despre el însuși și despre relația sa cu lumea exterioară, a cărei autonomie este întotdeauna onorată.

Și nicăieri nu sunt mai evidente decât în cazul pisicilor sale iubite. Este sfârșitul lui decembrie și ninge viscolit. Fulgii „se topesc pe spatele cald al animalelor, lăsând un luciu îmbibat de zăpadă. Max se uită dezgustat afară înainte să aleagă cel mai moale și mai cald scaun din bucătărie în care să ierneze. Ochii verzi i se închid în rugăciune în timp ce îi mulțumește lui Dumnezeu pentru că l-a creat pe om ca să servească pisicile”. Max și „pisica albă” (de fapt, au existat mai multe pisici albe) sunt companiile săi. Uneori, se plimbă cu el pe cărările câmpului, încurajându-l și dojenindu-l.

Am umblat și am vorbit pe multe cărări cu Ronnie, am tăiat flori sălbatice, martiri ai pașilor, și mă frapează că experiența este o metaforă pentru scrierile lui. Lucrurile se arată, sunt admirate, stârnesc asocieri libere. Există diversiuni, indicii care trimit spre trecut, perspective îndepărtate, imagini deosebite și multiple puncte de vedere. Acestea sunt ingredientele și subiectele de discuție ale unei ieșiri la prânz: plevușcă și Guinness în Lavenham – tineri îndrăgostiți la bar – a doua zi o petrecere pentru a asculta anunțuri de nuntă („anunțuri” este un cuvânt medieval pentru prologul unei piese de teatru) – pădurea lui neliniștită de păsări care se împerechează...

Singurul lucru care lipsește din această panoplie, atât de sincer autobiografică în atâtea feluri, este orice considerație asupra vieții sale launtrice. Sensibilul interpret al suferințelor și iubirilor altora păstrează tăcerea când este vorba despre ale sale. „Nu-ți bate capul!” este replica lui tăioasă, specifică Angliei de Est. Dar eu simt cetățeneasca politețe din spatele acestei rezerve și am scris, cu altă ocazie, despre contrastul dintre scrierile sale și recente curente de memorii extrem de îngăduitoare și de confesiuni egoiste: literatura generației „eu”. Scrierile personale ale lui Ronnie oferă ceva mai valoros și mai onorabil, literatura „noastră”, în care „eu”, să zicem așa, devine ochiul, fascinat de lumea de dincolo de sine. „El este ceea ce vede.”

Există însă și o excepție. Cunoștințele lui Ronnie și practica Scripturii sunt evidente în multe dintre scrierile sale. Dar numai în aceste rubrici din Wormingford își declară deschis credința creștină destul de naturală, plină de încredere, uneori ireverențioasă și, ocazional, cu tentă păgână. Iar eu, ca prieten, dar și ca necredincios, trebuie să țin seama de acest lucru. Printr-un consimțământ comun tacit, nu am discutat niciodată despre religie. Dar odată, la o cină cu prietenii din sat, mi-am trădat prejudecățile metropolitane, insistând asupra faptului că biserica nu mai are nicio influență asupra vieții sociale de zi cu zi. Ronnie s-a întors spre mine și mi-a spus: „Richard, nu știi despre ce vorbești”. Și, în ceea ce privește Wormingford, avea dreptate, deoarece aceste pagini o arată din plin. Atunci am fost cel mai aproape să avem o ceartă. Dar Ronnie nu s-a arătat niciodată câtuși de puțin fundamentalist față de mine și trebuie să-i arăt același respect. Multe dintre referințele sale scripturale îmi sunt la fel de străine precum mandarina, dar prin intermediul lungii noastre prietenii pot întrezări fire comune în credințele noastre: virtuțile străvechi ale bunătații și cooperării, precum și ale osteneții; modul în care pământul – fie că este vorba despre deșertul palestinian sau despre ferma de preerie din Suffolk – ne modelează pe noi la fel de mult cum îl modelăm noi pe el; valoarea și libertatea tuturor ființelor Creației.

Este un alt amurg de început de vară, iar Ronnie își face unul dintre ritualurile sale de vecernie, mersul pe jos în noapte. Și, într-un singur paragraf perfect, surprinde atât esența acestei cărți, cât și viziunea sa atentă, curioasă, plină de compasiune, unificatoare, recunoscătoare și uimită asupra vieții. „Trandafirii sălbatici împodobesc fiecare gard viu și pisicile ies din șanțuri aruncând priviri de aur către această persoană nocturnă. Afară e sufocant și toate ferestrele sunt larg deschise. Turnul bisericii este un ciot de cărbune, la fel cum era în timpul nopților de vară care au urmat Cuceririi. Cadranelor ceasului îmi aruncă vechea lui privire. Pietrele funerare sunt lizibile și se simt mirosuri intense. Iepurii tineri se înfruptă dintr-o

coroană de flori, în timp ce alte vietăți neidentificabile foșnesc și se agită. Pretutindeni, totul este atât de fascinant, încât ai putea să nu te duci la culcare niciodată.”

Richard Mabey

Norfolk, 2022

IANUARIE

Într-unul dintre romanele lui C.S. Lewis, o tânără spune că s-a îndrăgostit de bărbatul care acum îi este soț pentru că amândurora le plăcea vremea; orice fel de vreme. S-ar fi acomodat de minune cu Ronald Blythe. Observarea marelui spectru mobil al stimulilor fizici în mijlocul căruia trăim – priveliștea, temperatura, sunetul zăpezii sau al pământului înghețat sub tălpi, mirosul – face parte din ceea ce scrisul lui Blythe ne dezvăluie cu o rară claritate.

Și există unele perioade din an în care suntem mai conștienți decât în alte momente că ne trecem mâinile pe aceleași suprafețe ca și strămoșii noștri. Mijlocul iernii este o astfel de perioadă. Este ușor, la începutul lunii ianuarie, la țară, chiar și în aceste zile întunecate de haos climatic, să te gândești că nu prea s-au schimbat multe de la Hardy încoace – sau chiar de la Chaucer. Blythe ne îndeamnă să ne întoarcem din nou privirea la tablourile emblematice ale miezului de iarnă, în special la cele din „Mica Eră Glaciară” din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, reamintindu-ne că activitățile exuberante în aer liber înfățișate acolo au ceva de-a face cu faptul că, în acele vremuri, probabil era mai ușor să te încălzești afară decât în casă. După cum spune într-o digresiune tipic blythiană, abia dacă ne mai circulă sângele în vine astăzi, stând înfășurați somnoros în aerul cald.

Frigul face sângele să circule; marile comemorări din timpul iernii, în special sărbătoarea Epifaniei¹, sunt cu siguranță momente care pun sângele în mișcare – Magii din povestea evanghelică înconjoară jumătate de lume pentru a fi martori ai misterului. „Primăvara de la mijlocul iernii” a lui Eliot nu pare niciodată departe în aceste pagini.

Rowan Williams

¹ Epifania sau Teofania – provine din cuvântul grecesc *theophania* („arătarea lui Dumnezeu”), numită popular Boboteaza, este unul dintre praznicile împărătești. Inițial, exista un singur praznic creștin la care se sărbătorea arătarea lui Dumnezeu lumii, în forma umană a lui Iisus din Nazaret. Acesta includea sărbătoarea Nașterii Domnului, Închinarea Magilor și toate evenimentele din copilăria lui Hristos, cum ar fi Tăierea împrejur și Întâmpinarea Domnului, împreună cu botezul în Iordan de către Ioan. Boboteaza celebrează dezvăluirea Sfintei Treimi lumii. Glasul Tatălui se face auzit din ceruri, Fiul este întrupat și stă în râul Iordan, iar Sfântul Duh se pogorâ asupra Lui în chip de porumbel.

Zăpada care stă să vină

Se apropie zăpada. Cred că îi simt mirosul. Câmpurile jelesc în frig. SO dungă curajoasă de galben de crom, desprins parcă din vechea mea cutie de vopseluri, străbate cerul. Toți copacii sunt nemișcați. La utrenie, 16 dintre noi ne înghesuim în altar pentru a ne încălzi, ca vitele din grajdul episcopului Heber². Mă gândesc că bietul tânăr, încins în India, tânjea după zăpadă.

Trebuie să învățăm să lucrăm de acasă în timpul ninsorilor. Navetiștii ar trebui să aibă în casă un birou de iarnă unde, cu gadgeturile de astăzi, ar putea lucra cu spor, fără să se zbată prin nămeți până la sediu. La fel și elevii. Aproximarea zăpezii ar putea fi momentul în care să fie reevaluată valoarea unei ședințe.

De ce Duncan își ridică drapelul australian pe șopron? Este un drapel în stare de șoc. Flutură greoi spre Marea Nordului înghețată. Scriu cu spatele la ceea ce va urma, pentru că va fi, ca întotdeauna, neobișnuit de emoționant. Mă sună David. Am pâine? Poate să se ducă el cu Land Rover-ul. Pisica, languroasă între perdea și geam, schimbă albul pe alb.

Predicând de Anul Nou, în liniște, la jumătatea rezoluțiilor doctorului Johnson³, am sentimentul că am mai făcut asta. Totuși, nu am ce face. Și, oricum, acel mare om creștin ar trebui să se facă auzit odată cu manifestarea Epifaniei. Era un om bătrân care nu-și putea schimba obiceiurile. Și, în fond, de ce ar fi trebuit?

² Reginald Heber (1783-1826) – episcop anglican, om de litere și scriitor de imnuri bisericești. După 16 ani de păstorie a unei parohii de țară, a slujit ca episcop de Calcutta, până la moartea lui prematură, la 42 de ani.

³ Samuel Johnson (1709-1784) – cunoscut ca Dr. Johnson, a fost un om de litere, una dintre figurile reprezentative ale secolului al XVIII-lea în Anglia.

Își practicase credința cu prețul unui dezavantaj enorm pentru el. „L-am primit în casa mea pe prietenul necuviincios al soției mele. Am adus un băiat negru în casa mea, l-am hrănit, l-am învățat și l-am făcut fiul meu.”

Samuel Johnson urma epistola către Filimon a apostolului Pavel, cu maximă precizie. Și, totuși, ca un nebun de ianuarie, el avea să hotărască:

Să se înscrie la studii.

Să se trezească devreme.

Să meargă la biserică.

Să bea mai puțin.

Să lupte contra lenei.

Să-și pună cărțile în ordine.

Mama mi-a povestit cum se uita la statuia lui – o figură stângace cu privirea încremenită pe Fleet Street – când se ducea la școala de duminică de la St. Clement Danes. L-a iubit pe Hristos, a scris rugăciuni de implorare și a respins argumentele de veacuri ale Bisericii, spunând: „Domnule, cred că toți creștinii, fie ei papistași sau protestanți, concordă în punctele esențiale și că diferențele dintre ei sunt triviale și mai degrabă politice decât religioase”.

Zăpada este acum foarte aproape. Rămășițele ninsorii de la Crăciun așteaptă să o întâmpine prin șanțuri. Norii nu se pot mișca. Trandafirii foșnesc. Cu rezervorul de ulei plin și colțul de bușteni umplut cu vreascuri de frasin, cu frigiderul aproape să dea pe-afară, mă simt ca un plugar care mănâncă, bea și se veselește. Resturi delicioase. Ce poate fi mai gustos decât o plăcintă pe jumătate mâncată?

După cărțile poștale, vin invitațiile la festivalurile de literatură ale anului, solicitările de a face una sau alta, nevoia de a citi, slujbele din Postul Paștelui și, la vremea prielnică a anului, florile de primăvară.

Prietenii de la distanță sună. „Ești înzăpezit? Suntem cu gândul la tine.” Cât de nerăbdători sunt!

Încă o dată

O multitudine de ace verzi cu ochi albi minusculi străpung mulciul negru de pe malul îndepărtat –ghiocei, mii de ghiocei. Armate întregi vor roi curând prin râpa de la Great Glemham, unde se spune că parohul-poet George Crabbe⁴ i-a adus întâia oară. Nimic nu respectă mai mult Facerea 1:22 decât un ghiocel. Bufnița de hambar a trecut și ea pe lângă noi. O teribilă prinzătoare de șoareci, se grăbește de la Maltings Farm spre Grange, în beznă, ca un serafim prădător, abia o vezi că a și dispărut. Într-o zi de Anul Nou, un alt paroh-scriitor, Gilbert White⁵, i se plângea unui prieten despre lipsa stâlpilor pentru stăncuțe în Hampshire. „Avem multe locuințe de două sau trei sute de lire pe an, ale căror lăcașuri de cult nu arată mai bine decât niște porumbare. Când am văzut prima dată Northamptonshire, Cambridgeshire și Huntingdonshire, precum și Fens of Lincolnshire, am fost uimit de numărul turelilor care se vedeau din toate direcțiile.” Stăncuțele de Selborne au fost nevoite să-și construiască cuibul în vechile vizuini de iepuri. N-a fost suficient. Istoria naturală a multor biserici vechi a oferit un acompaniament înaripat pentru slujbe. Ruralul n-a putut fi ținut pe dinafară. S-a strecurat printre ziduri și și-a făcut loc în clopotnițe.

Am depășit momentul rezoluției. Sau, mai degrabă, fac rezoluții zilnice, nu anuale, mă trezesc în fiecare dimineață hotărât să fac asta

⁴ George Crabbe (1754-1832) – poet, chirurg și cleric englez. Este cel mai bine cunoscut pentru utilizarea timpurie a formei narative realiste și pentru descrierile sale despre viața și oamenii din clasa muncitoare și de mijloc. În anii 1770, și-a început cariera ca ucenic medic, devenind ulterior chirurg.

⁵ Gilbert White (1720-1793) – preot englez, a făcut muncă de pionierat ca naturalist, ecologist și ornitolog, schimbând felul în care percepem natura. Iubirea și talentul cu care a observat și a documentat natura l-au inspirat și pe Darwin. Este cunoscut mai ales pentru cartea *The Natural History of Selborne*.

sau să nu fac aia. Uneori, fac o mică listă intitulată „De făcut” și bifez fiecare sarcină îndeplinită până seara. Au fost prea multe zile de Anul Nou pline de eșecuri ca să le mai iau în serios. Anul Nou a fost întotdeauna o sărbătoare atât de desfrânată și de rău augur, încât biserica a renunțat cu mult timp în urmă să mai încerce să o subjuge. A avut, în schimb, grijă ca nicio mare sărbătoare creștină să nu cadă chiar în ziua de Anul Nou, ca să nu fie amestecată cu dezmățul păgân. Dar, după secole fără nicio sărbătoare, cea a Circumciziei și apoi cea a Numelui lui Iisus, ambele expulzate din Calendarul Roman în 1969, au revenit parcă pentru a le reaminti credincioșilor că trebuie să se întâmple ceva între Nașterea și Arătarea Mântuitorului. La școală, obișnuiam să cântăm cântecul lui Lawrence Tuttiett⁶, „Tată, lasă-mă să-ți închin acest an Ție”. A fost rectorul bisericii St. Andrew din Scoția și autorul unei istorii a cuvântului „Amin”. În ce altă profesie ai putea găsi un maestru în ghiocei, un expert în stâncuțe și o autoritate în Amin?

Așa să fie. Tocmai mi-am amintit de îndatorirea mea de Anul Nou de care mă țin cu cea mai mare sârguință, și anume să fac o listă cu florile care sunt încă în floare – întotdeauna un număr uimitor.

Totul e bine înăuntru

Încep jurnalele. Mai întâi, autoevaluări, apoi, până în februarie, o reluare confortabilă a vechilor obiceiuri. Memorialiștii raționaliști, precum Lady Eleanor Butler, nici nu voiau să audă de rezoluțiile bune, mulțumindu-se să aibă o iarnă plăcută.

⁶ Lawrence Tuttiett (1825-1897) – fiul unui chirurg din Marina Regală, educat la Christ's Hospital și King's College, Londra; a fost cunoscut cel mai bine ca autor de imnuri. În 1861, a publicat *Hymns for Churchmen*, urmate, în 1862, de *Hymns for the Children of the Church* și în 1866 de *Through the Clouds: Thoughts in Plain Verse*. Imnurile lui se remarcă prin suavitate, simplitatea stilului și o profundă seriozitate. Câteva au intrat în uz general. Printre cele mai bune sunt: *Father, let me dedicate și Oh quickly come, dread Judge of all*.

„Ger cumplit. Vânt. Frig, dar foarte confortabil în odaie și un foc minunat. Obloanele trase. Perdelele lăsate în jos. Lumânările aprinse – stilourile și cerneala noastră. Ne-am petrecut seara foarte plăcut, citind cu voce tare *Tristram Shandy*⁷ – am amânat s-o returnăm la bibliotecă. Am lucrat, am râs.”

Memorialiștii autocritici, precum Katherine Mansfield⁸, se mustrau aspru. 2 ianuarie 1922: „Nu am făcut munca pe care ar fi trebuit s-o fac... Este foarte rău. Sunt dezgustată de mine însămi. Trebuie să se producă o schimbare de acum încolo. Ceea ce admir în principal la Jane Austen este că face ce promite...”

Ah, de-am face toți ce promitem ce satisfacție am avea! Natura o face. Bulbii ies la suprafață și vor înflori, iar mâțișorii de pe ramura de ianuarie vor înmuguri. Soarele care abia se arată deasupra dealului se va înălța pe cer. Îl observ, bând un ceai lângă fereastra prin care au privit bătrânii fermieri, generație după generație. Aceiași soare, același deal, și Shakespeare la o sută de kilometri distanță, scriind *Poveste de iarnă*.

O scrisoare de la muzeul Shandy Hall, unde prietenul meu Patrick a devenit curator. Mi-a trimis una dintre predicile lui Laurence Sterne. Este o lucrare înflorită, rostită, după cum sună, de sub o mare perucă în fața unei congregații înstărite din St. Michael le

⁷ *Viața și opiniile lui Tristram Shandy, gentleman* este un roman scris de Laurence Sterne și publicat în nouă volume. Volumele I și II au fost publicate pentru prima oară în 1760, volumele III și IV în 1761, volumele V și VI în 1762, volumele VII și VIII în 1765, iar volumul IX în 1767.

⁸ Katherine Mansfield (pseudonimul lui Kathleen Mansfield Beauchamp Murry, 1888-1923) – scriitoare engleză, de origine neozeelandeză, cu o contribuție importantă la dezvoltarea prozei scurte de la începutul secolului XX. În 1903 a plecat la Londra, unde a studiat la Queen's College. După absolvire a revenit în țara natală, dar, dezamăgită de mediocritatea vieții coloniale, în 1908 s-a întors în Anglia, părăsind pentru totdeauna Noua Zeelandă. A pătruns în cercurile frecventate de scriitori ca D.H. Lawrence, Virginia Woolf, T.S. Eliot, Lytton Strachey, Bertrand Russell, cu care s-a împrietenit și care i-au recunoscut talentul. În ciuda sănătății șubrede, afectată puternic de o tuberculoză contractată în preajma Primului Război Mondial, a continuat să scrie până în ultimele luni de viață.

Belfry, York, în 1747, cu scopul de a strânge fonduri pentru o școală locală de caritate. Marele romancier comic era cât se poate de serios, ceea ce nu-i stătea deloc în fire. Predica despre „povestea lui Ilie și a văduvei din Sarepta” – cea cu urciorul de ulei care nu se golește niciodată, în caz că ați uitat. Și iată-mă pe mine citind-o într-o încăpere care va fi fost deteriorată de agricultură atunci când minunata dragoste creștină din *Tristram Shandy* a intrat în scenă, ca să facă mai mult pentru omenire decât a făcut vreodată autorul său din amvon. „Scrisul”, spunea Sterne, „atunci când este bine stăpânit (așa cum poți fi sigur că e al meu) nu este decât un nume diferit pentru conversație”. Nu putem spera decât că a reușit, prin vorbele lui, să ajungă în buzunarele congregației sale. Caritatea georgiană... ce ne mai face să ne cutremurăm!

O sută de oi sau mai multe pasc pe câmpul lui Harold, de-a lungul uliței. Este o surpriză și o plăcere să le vezi acolo, într-un peisaj devenit acum mai mult sau mai puțin lipsit de animale. Este una dintre acele mici și discrete pășuni care aparțin încă „bătrânilor”, adică localnicilor care trăiesc aici dintotdeauna, care se strâng la înmormântarea unuia de-al lor și care apoi dezvăluie o posesiune nebănuită a unei mari părți din sat noului venit, cu proprietatea sa de un sfert de pogon. Pogoanele bătrânilor ar valora o avere cu autorizație de construcție, dar nu mare lucru dacă nu li se acordă. Îmi place să le văd pajiștile și câmpiile în rodnicia lor modestă și periodică, oferindu-le proprietarilor amintirea fantomatică a vechii independențe. Uneori, sunt închiriate la prețuri infime, pentru culturi sau pășunat, iar alteori sunt lăsate să înflorească, lucru pe care îl fac mult mai bine decât cele scoase din producție. Dar, la fel ca lui Sterne, „mi-e milă de omul care nu poate să călătorească de la Dan la Beer-Șeba și să strige: «Totul e sterp»”.

Iarnă sălbatică

Prima plimbare a anului. Peste marele câmp unde au fost odată zece ogoare, sau „câteva”, cum se spune pe aici. „Erau multe aici?” „Câteva.” Pe terenul necultivat sclipesc pietre de cremene, rozete de ciulini, bălți pe culmi, pentru a prinde norii, pescărușii survolează ogorul arat. Acea ultimă pată în josul râului trebuie să fie turnul Dedham. Mica mea pădure fluieră și vibrează în timp ce mă întorc la ea, tentat să fac o rărîre cu un fierăstrău cu coardă. Dar frigul îmi smulge urechile, așa că trebuie să aleg munca de birou. Un gând îngrozitor îmi vine în minte. Să presupunem că mă întorc acasă și dau peste una dintre acele transformări ale casei și grădinii pe care le vezi la televizor, cu ditamai terasa de lemn în față, o pagodă albastră și o femeie sălbatică, cu părul ca Rapunzel! Dar toate sunt la locul lor. Dubița poștaşului e singurul vehicul vizibil.

Fratele meu telefonează din Australia. Îi este dor de iarnă. „Sunt 28 de grade aici, dacă asta înseamnă ceva pentru tine. Spargi gheața din butoiul cu apă?” Câteva ace subțiri de gheață atârnă de streășină. Îmi aduc aminte că am patinat pe pajiștile din nord? Îmi aduc! Avem nevoie de amintiri reci, ca să ne înveselim atunci când piatra din jurul piscinei ne arde picioarele desculțe. Apoi sună Ian, din Edinburgh, din apartamentul lui ca o fortăreață, aflat la înălțime, vizavi de Memorialul Scott de pe Princes Street. Un puhoi de cimpieri se tânguie dedesubt, iar frigul... ei bine, nici nu-l poate descrie. Oh, ce înseamnă să fii în zăpușeala din Suffolk în ianuarie!

Scriu puțin, apoi mă îmbrac, ies încă o dată și fac loc să poată parca autocisterna cu țiței. Intru în casă, scriu o pagină sau două, citesc un capitol, ascult un reportaj la radio, ud niște zambile, răspund la scrisori și închei ziua. Căci asta înseamnă viață literară. Toate trec. Felicitările și crenguțele de laur cad pe jos, dar nu pot fi strânse până într-a Douăsprezecea Noapte, una dintre acele date „de foc”, în care se aprinde simbolismul vechii religii și al creștinismului. Încă

din vremea lui Kilvert⁹ se fac focuri de tabără în ianuarie, în lanurile de grâu. Lumina Epifaniei începe să se strecoare și la noi. În *A Douăsprezecea noapte*, Shakespeare dorește să trăim ambiguitatea anotimpului. La sfârșitul piesei, „pirueta timpului”^{**} aduce iluminări.

Apare Keith, fermierul, însoțit de câinii lui și de cei doi mici nepoți, în ai căror ochi zăbovește Crăciunul. Mă gândesc la bufonul Feste care cântă pentru prima dată: „Iubirea e un ce, pe care/Azi vrea să-l aibă fiecare”^{***}.

Ce mă bântuie

Văzând o sală veche împodobită cu luminițe de Crăciun de sus până jos, m-am gândit că M.R. James¹⁰ ar fi dezaprobat așa ceva. El rămâne extraordinarul nostru povestitor despre fantome, sălile și bisericile din estul Angliei fiind pentru el locuri ale umbrelor, ale lucrurilor văzute pe jumătate, ale sunetelor inexplicabile și ale loviturilor pe timp de zi, dar și pe timp de noapte. „Dacă vreuna dintre poveștile mele reușește să facă cititorii să simtă un disconfort plăcut atunci când se plimbă pe un drum pustiu la crepuscul sau când stau lângă un foc mocnit după miezul nopții, scopul pentru care le-am scris va fi fost atins.” Nu e cinstit. Departe de a ne face să simțim un disconfort plăcut, ne sperie de moarte. A fost, succesiv, rectorul

⁹ Robert Francis Kilvert (1840-1879) – cunoscut ca Francis sau Frank, a fost un cleric englez, renumit pentru jurnalul ținut între ianuarie 1870 și martie 1879. Deși s-au pierdut câteva părți din el (iunie 1876-decembrie 1877), o selecție însemnată din ceea ce a rămas a fost făcută de William Plomer și publicată în 3 volume, în 1938-1940. Observațiile lui Kilvert cu privire la natură și la viața socială din valea Wye sunt de interes major și au o mare valoare.

* Wiliam Shakespeare, *A douăsprezecea noapte*, Actul 5, Scena 1, trad. de Mihnea Gheorghiu, p. 135, Editura Minerva, 1981.

** *Ibidem*, p. 44.

¹⁰ Montague Rhodes James (1862-1936) – scriitor și istoric medieval englez; renumit pentru scrierile sale cu și despre fantome.

universităților Eton și King's și un maestru al degradării, fie că vorbim despre construcții, peisaje sau persoane. Era, desigur, fiul unui paroh anglican de țară din perioada victoriană. În tinerețe, semăna izbitor la înfățișare cu Stephen Fry. Deși era un istoric excentric excelent, se considera un anticar, și, deși experții, colecționarii și pastorii din poveștile sale sunt prezentați ca oameni convenționali, ei sunt, de fapt, exemple înfricoșătoare de burlaci singuratici și învâțați care o iau razna. Capodopera lui M.R. James este *Oh, Whistle, and I'll Come to You, My Lad* (*Oh, fluieră și voi veni la tine, prietene*). A murit după o vizită la Kew Gardens în iunie 1935, lăsându-ne țâfnoși și glaciali, cu o vedere îndepărtată de-a lui Pevsner¹¹ asupra vitraliilor noastre și a turnurilor din silex.

Anul Nou a scos fantomele la iveală. Eterna și melancolica curgere a Timpului prin camerele vechi și întunecate, fotografiile înclinate ale foștilor parohi în sacristiile umede, gheața topindu-se în tufișurile reci, companionul nepoftit (sau poate dorit) peste care dai pe ulița cețoasă și istoria văzută ca o cutie medievală cu scamatorii sacre și hazlii, în care să cotrobăi, se aflau printre experiențele lunii ianuarie. O senzație nu a începuturilor, ci a sfârșiturilor. Cimitirul bisericii s-a umplut de morminte iernatice. Vecinii au murit, dar nu au plecat de tot. Romancierii și scriitorii în general, Charles Dickens, Le Fanu¹², au avut o zi plină. Poveștile nevestelor bătrâne s-au adevărit, cel puțin pentru micul John Clare, care căra făină de la moara Maxey și abia îndrăznește să calce pe anumite porțiuni de pe drum. În copilărie, trebuia să trecem pe lângă Copacul Satanei, un păducel nevinovat de dimensiuni enorme, care se pricopsise de veacuri cu această calomnie, deși era imposibil să spui de ce. Dar exista o nevoie de a fi speriat și cum era un biet sat, îi lipsea ceva care să-i pună

¹¹ Sir Nikolaus Bernhard Leon Pevsner (1902-1983) – german de origine, a fost profesor la Birkbeck College și istoric de artă și arhitectură, faimos pentru seria celor 46 de ghiduri, *The Buildings of England*.

¹² Joseph Thomas Sheridan Le Fanu (1814-1873) – scriitor irlandez de povestiri gotice, romane horror și de mister.

pe jar atât pe locuitori, cât și pe călători. Asul nostru din mână era casa parohială Borley, chiar peste drum. Arse cam în vremea când M.R. James a plecat în Paradis după ce a trecut prin Kew Gardens, dar acest lucru nu i-a exorcizat fantoma, o călugăriță, desigur. Vechiul meu prieten James Turner și soția sa au ocupat casa de oaspeți. Îl aud și acum bătându-și romanele la mașina de scris Remington, în timp ce lemnul de măr crăpa în vatră. Eram jamesieni înfocați, deși eu, în realitate, eram renegat, plăcându-mi chestiile horror, dar necrezând în ele, doar un vizitator în cuibul bântuit. Soții Turner se mutau des, dar niciodată n-au luat vreo casă fără fantomă. Nici în acel moment nu ne-a trecut prin cap că n-ar trebui să fim atât de distrați de întunericul supranatural în momentul Epifaniei. Înainte de gaz și electricitate era atât de puțină lumină, încât nu se găseau prea multe de făcut. Nu exista căldură decât lângă foc. Flăcările dansau și o altă lume prindea contur.

A douăsprezecea noapte

Cu mult timp în urmă, mergând spre casă, am fost tentat să vizitez mormântul poetului Edward FitzGerald¹³, într-o după-amiază de iarnă, chiar în momentul în care lumina „se stingea”, cum spuneam noi. Un tânăr aviator de la baza USAAF, cu băiețelul lui mititel în brațe, intra bâjbâind în biserică.

– Unde este lumina? a întrebat el.

Monumentele comemorative licăreau peste tot. Lumina își lua pauza zilnică.

Fiindcă e a douăsprezecea noapte, dau jos crenguțele de laur. Flăcările buștenilor le-au atenuat strălucirea. Rumenite la un capăt, șuieră de la grinzi până la cărămidă. Pisica albă s-a ocupat de

¹³ Edward FitzGerald sau Fitzgerald (1809-1883) – poet și scriitor englez. Cea mai renumită scriere a sa este prima și cea mai bună traducere din persană în engleză a unor poeme de Omar Khayyam, grupate sub titlul *The Rubaiyat of Omar Khayyam*.

felicitățile de Crăciun. Imediat ce le pun în picioare, ea le trânteste, crezând că asta e datoria ei.

Îndes repezit hârtia de împachetat distrusă într-o punguță, golesc cenușa și scot merele uscate când, fără niciun avertisment, soarele Epifaniei se revarsă înăuntru, făcând interiorul antic să pară murdar și având nevoie să fie bine pus la punct. Dar, în copilărie, dădeam jos ghirlandele de hârtie și împătureau clopoței din hârtie cu tristețe. Priveam omul de zăpadă cum se scurgea în neant, martori la moartea lui. Totul era diferit atunci, așa cum era normal să fie.

Ferma era în „plin Crăciun” când William Shakespeare a scris *A douăsprezecea noapte* pentru a-l distra pe Regele Iacob la Whitehall. În ce privește mâncarea, ceea ce putea fi pus deoparte era păstrat pentru lunile aspre care urmau. Frigul iernii putea fi teribil. Trebuia să te agăți de sănătate din toate puterile. Puteai să ajungi la pământ.

„Păstrează-ți starea de bine”, l-a sfătuit reverendul Sydney Smith pe un prieten deprimat. „Iarna sălbatică și iarna mohorâtă/E cert că vremea iernii a sosit”, cântam la școala din sat. Dar la biserică cântam: „Cel mai luminos și mai bun dintre fiii dimineții”. Reginald Heber a scris acest imn fermecător de Epifanie după ce a descoperit *Olney Hymns (Imnurile de la Olney)*. Era atât de tânăr și, din păcate, atât de vulnerabil la căldura indiană distrugătoare. A ascultat cum imnul său era cântat într-o biserică din Raj, sub munții Himalaya. Este exotic și foarte departe de cel al lui Cowper¹⁴, care spune: „Vindecă-ne, Emanuel!”

¹⁴ William Cowper (1731-1800) – poet englez și scriitor de imnuri anglicane, unul dintre cei mai populari poeți ai vremii sale; a schimbat direcția în poezia despre natură a secolului al XVIII-lea, scriind despre viața cotidiană și înfățișând scene rurale. A fost unul dintre precursorii poeziei romantice, pe care Coleridge l-a numit „cel mai modern poet”.

Mulți bătrâni de la țară numeau a douăsprezecea noapte „adevăratul Crăciun”. Era totodată o perioadă a păcălelilor, când băieții deveneau fete, iar focurile de tabără ale vechilor zei sfidau lumina lui Hristos. Când gheața și zăpada făceau imposibilă munca, joaca îi lua locul. Iată un peisaj de iarnă tipic olandez: cum în interior este mult mai frig, toată lumea este afară, patinând, alergând, bând, strigând. În sălile de clasă victoriene unde înghețai, copiilor li se spunea să se ridice și să „dea din brațe”, pentru a-și pune sângele în mișcare. Unul dintre motivele suferinței noastre actuale de după a douăsprezecea noapte este că sângele abia dacă ne mai circulă în vine. În familie, masa se ia stând pe canapele, nu la masă. Dar atunci cei trei magi probabil că au luat masa pe o rogojină.

Aș putea culege un mănunchi de primule. Dar nu voi face asta; pentru că prezența lor în aer liber pe lângă casă nu trebuie deranjată. Dar iată-le aici, cam o duzină, în lumina soarelui de Epifanie, precursora a altor mii. Frunzele de stejar îmbibate de ploi sunt uscate și guralive. Cerul este o mină de aur. Mult noroi în jur. Biserica miroase a ace de pin și a ceară și a cărți poștale jilave, neridicate. Trebuie să depun la picioarele lui Hristos „povara mea de griji”. Știu exact ce vrea să spună scriitorul¹⁵. Cu toții ar trebui să știm.

Mlaștina lui Richard Mabey

Doar în contextul actual un oaspete din A douăsprezecea noapte ar fi trimis, după un prânz festiv, la mlaștina din zonă. Dar atunci îl vizitam pe prietenul meu de-o viață, Richard Mabey, și nu mă așteptam să rămân în casă când mlaștinile își făceau auzită chemarea. Toate întâlnirile noastre se prelungeau prin plimbări nesfârșite, indiferent de vreme. De data aceasta, era o vreme de iarnă însorită, cu un iz de Norfolk. Ciorile se adăposteau în vârful stejarilor, iar râul

¹⁵ Este vorba despre John S. B. Monsell (1811-1875) – cleric anglican irlandez, pro-digios autor de imnuri religioase: a publicat 11 volume și în jur de 300 de imnuri.

Waveney își făcea apariția doar din când în când. Chiar în josul cărării, orașul Diss era încă împânzit de ghirlandele luminoase de Crăciun. Dar la dreapta se aflau mlaștina și sunetele ei de ventuză, în timp ce eu, Richard și Polly făceam ceea ce eroul lui Bunyan¹⁶ n-ar fi făcut niciodată fără o rugăciune fierbinte pentru protecție divină: intram fericiți în noroi. Niciun ciripit de pasăre, nicio bază solidă – „Ești bine?” – și nicio direcție, cum ar fi spus strămoșii noștri. Și peste tot o abundență de moarte veche și de viață nouă, de lemn căzut și muguri de iriși sălbatici, de trestie subțire ca hârtia și mulci verde. În scurt timp, degetele de la picioare îmi înotau în pantoful în care intra apă și au continuat să înoate și în tren, în drum spre casă. Dar înainte de asta a fost lumina mlaștinii, nu doar acea licărire înșelătoare din fața ochilor, care îi ducea pe oamenii de la țară direct în mocirla deznădejdiei, ci suprafața netedă, sclipitoare, de apă nestatornică, ce se întindea peste un șir de iazuri și șanțuri. Această plimbare cu Mabey a rivalizat cu plimbarea la Wormingford Mere, unde, deși nu îmi place să mă laud, avem un balaur. Când Psalmistul a alunecat, din punct de vedere moral, nu ecologic, Domnul s-a aplecat și „m-a scos din fundul mocirlei... și mi-a întărit pașii”. Noroiul nostru binecuvântat este numit, peiorativ, „clisă”, în Biblia Regelui Iacob. Era ceva care te murdărea și te împiedica. Noi trei am reușit să rămânem în picioare.

Ieșind la suprafață, am văzut umbrele orașului Diss și cupolele Xanadu de la Bressingham Garden Centre, albe în văpaia apusului. Ni s-a părut că simțim miros de ceai. Am vrut să-mi exprim respectul față de poetul din Diss, John Skelton, înainte să mă întorc la Bottenings, dar întunericul grabnic m-a oprit. Fusese parohul anglican al micului oraș în 1502, scrisese poezii precum *Philip Sparrow* (*Philip Sperietoarea*) și *Ware the Hawk* (*Păzea, șoimul!*) în versuri asimetrice numite „skeltonice”. Poeții reverenți sunt predispuși să fie înțeleși

¹⁶ John Bunyan (1628-1688) – scriitor englez și predicator puritan. Opera sa alegorică *The Pilgrim's Progress* a devenit un model literar de mare influență.

greșit de enoriașii lor. Îi văd chiar și pe temătorii epitropi de astăzi, care interviează un candidat pentru un post de paroh, întrebându-se neliniștiți dacă ar trebui să le pună delicata întrebare: „Sunteți cumva poet?”. L-au făcut pe John Skelton poet laureat și el a putut să se semneze „Poet laureat din Disse”, un titlu extraordinar. Și știa să fie practic, căci odată a prins un bărbat care folosea naosul bisericii sale pentru a antrena șoimi. Diss s-a extins în jurul unui mare lac și este un adevărat loc acvatic. Skelton însuși este înmormântat departe, în St. Margaret's, Westminster, unde căuta să se ascundă de furia cardinalului Wolsey, pe care îl ridiculizase. Eu, Richard și Polly am vorbit despre Fens și despre cum cei de-acolo sunt predispuși să dea naștere la rebeli, sfinți și cuvinte pompoase. John Skelton, parohul laureat din Disse, cunoștea o fată care era

Blândă, bine crescută și sfioasă,
Cu-a tale vorbe bine ticluite,
În tine, cel ce dorește ca să vadă,
Nu va afla decât virtute.

Numele ei era Margery Wentworth. O văd atrăgându-i privirea la utrenie.

Și apele au acoperit pământul

Felicitările întârziate continuă să sosească. Cei îndurerați se plimbă prin curtea bisericii, dând la o parte florile moarte. Sacii de „Crăciun” așteaptă gunoierul. Toate aleile sunt sub apă, cerul este inundat, râul în creștere – dacă nu ar fi fost socul și rândul de sălcii, cine ar fi putut spune unde este râul? Navetiștii londonezi se stropesc în drumul lor spre gară, făcând, curajoși, glume despre amfibieni. Odată cu răsăritul vin rațele sălbatice și lebedele și apa albă cât vezi cu ochii. Strălucește supărător. A venit să pună stăpânire pe noi. „E vremea inundațiilor!” ne spune. Așa că facem tot ce putem, neajutorați cum

suntem în drumul ei. Modestele noastre cursuri de apă, Stour, Box, Brett, Linnet și Colne, s-au extins peste măsură și umplu văile, în loc să își umple doar albia. Călătorii se întorc acasă cu povești despre ape. Dar bătrânii vicleni, care au construit cele mai multe dintre fermele și cabanele noastre de pe malul râurilor, le-au construit, în mare parte, în afara razei de acțiune a acestor inundații anuale. Însă chiar și acolo unde au pătruns, au fost curând îndepărtate și cu greu puteau face ca pământul să fie mai jilav decât era de obicei, și asta pe tot parcursul anului.

Am luat-o prin noroi către Garnons, să inspectez și eu această inundație de Anul Nou, acum doar ocazională. Garnons este un conac cocoțat pe un deal saxon ridicat de mâna omului și și-a păstrat mereu temelia uscată. Raze înguste de lumină taie norii de ploaie. Aceasta este Epifania. Alb sau auriu? Întrebă *Lectionarul**. Alegeți. Auzim vocile lui Ioan și Ieremia, tălmăcitori și poeți amândoi. Ne adresăm lui Dumnezeu, spunându-i „splendoarea strălucitoare pe care o caută neamurile”. Uităm de toată umezeala, de drumurile impracticabile, de șanțurile care vuiesc, căci nu ne aflăm oare la „sursa oricărei binecuvântări”?, și, deși este o zi atât de întunecată, vechea biserică este luminoasă dincolo de lumânări, dincolo de toate luminile pe care le-am aprins. Ace de la copacul dispărut se ofilesc printre blazoanele mormintelor din altar, iar sacristia afișează noul calendar al antreprenorului de pompe funebre. „Cântați Domnului o cântare nouă”, ni se spune, dar noi cântăm din Monsell, din Heber și Prudentius¹⁷, bineînțeles. Este tot ce putem face. Limbajul lor bogat ne sporește lumina lăuntrică.

* Carte bisericească conținând textele Evangheliei (dar și pe cele ale Apostolului), aranjate în ordinea în care sunt citite în decursul anului. (n. trad.)

¹⁷ Aurelius Prudentius Clemens – jurist și poet roman creștin, născut în provincia Tarraconensis (acum, în nordul Spaniei) în anul 348. Se crede că a murit în Peninsula Iberică, cândva după anul 405, posibil prin 413. Spre sfârșitul vieții, s-a retras din viața publică, devenind ascet.

Întors acasă, caut o carte și o alung pe alta care îmi șoptește: „Mai bine citește-mă pe mine”. Se prăbușește ademenitoare pe covor, un volum ca o târfă. Este vorba despre *Last Letters to a Friend 1952-1958 (Ultimele scrisori către o prietenă 1952-1958)*, a lui Rose Macaulay, pe care nici nu știam că o am. S-a dus ziua întunecată acum. Mă înconjoară anglicani de rang înalt, Simon Phipps și parohi care fac mătăanii în bisericile londoneze iubite de doamna Rose, în care își arăta venerația, mergând zilnic la una sau la alta în mașina ei mică, în timp ce prietenii o credeau sub protecție divină, fiindcă era cea mai proastă șoferiță din oraș, iar în aceste pagini se revarsă din plin creștinismul învățat acum o jumătate de secol. Apoi ajung la relatarea ei despre inundațiile de Epifanie din 1953, când jumătate din Olanda s-a înecat, iar Marea Nordului a măturat kilometri întregi din Anglia de Est, inundând-o de la Tamisa până la Wash, cu tot cu orașele și satele de la malul mării, înecând sute de oameni în câteva ore.

Inundații mai puțin tragice i-au stârnit umorul. „Avem parte de inundații aici; poate doar câțiva bărbați vor fi cruțați. Mi-ar plăcea o călătorie într-o arcă. Mi-aș fi dorit ca, atunci când eram în Turcia, să fi urcat pe Ararat ca să găsesc fragmente din vechea arcă, așa cum făceau înaintea călătorii.” Ceea ce a găsit în Turcia a fost, desigur, materialul, teologia, dacă vreți, din romanul ei creștin magistral, *The Towers of Trebizond (Turnurile din Trebizond)*. O văd cu colțul ochiului pe un raft, dar nu e suficient, trebuie să mă întorc la niște galere și să fiu sclavul lor. Dar îmi amintesc una dintre remarcile ei frecvente despre Epifanie: „*Stella ista sicut flamma coruscat* – Steaua strălucește ca o flacără. De ce oare Hristos ca lumină înseamnă pentru mine mai mult decât în orice alt aspect al lui?”

Epifania

Sună vecinii. Acestea sunt zile petrecute cu vecinii. Hugh, veterinarul, stă pe scaunul de oaspeți, după ce s-a înnoroit tot pe drum. Șanțurile vuiesc din cauza ploii torențiale, lacurile se întind pe ulițe și râul va crește sub podul nostru. Max se uită lung la Hugh cu ochii lui verzi care spun: „Sunt un motan perfect sănătos, așa că lasă-mă cu trucurile tale”. Cu siguranță este un motan perfect nerecunoscător. Hugh mi-a adus o fotografie de vară cu drumul Little Horkesley, tronsonul pe care mă grăbesc să ajung la autobuz și care în acest moment e cam inundat, dar care, în fotografie, este brăzdat de razele soarelui, cu garduri vii înalte și stejari înfrunziți ce își ating coroanele. Vorbim despre animale, despre venirea și plecarea turmelor, despre pensionare și noul an.

Frances vine să-mi arate cărțile de botanică pe care le-a păstrat de acum șaiszeci de ani, când avea zece ani, cu textul în stânga și flori în acuarelă în dreapta. „14 ianuarie 1930. Am găsit la ferma Maiden-croft câteva anemone de iarnă. Ele cresc în locuri revene și acoperite de tufișuri și aparțin familiei Ranunculaceae...” Am răsfoit cărțile după ce a plecat. Trandafiri de mare de pe stâncile din Newlyn, flori de erica (*Erica tetralix*) dintr-o vâlcea scoțiană. Ce fetiță învățată și erudită! Dar ce s-a întâmplat cu albumele mele de flori presate, mă întreb? Volume umflate și grele, pe care mi le amintesc vag, multe dintre flori mai degrabă strivite decât presate și toate culese la mai puțin de un kilometru de casă. Cartea lui Frances mi-a amintit de ierbarul din secolul al XVII-lea din biblioteca de la Școala Shrewsbury, de toate florile sălbaticе, locale, pe care George Herbert¹⁸ le-ar fi putut vedea crescând pe pajiștile din Severn, nu zdrobite și moarte ca în activitățile mele copilărești, ci păstrându-și nuanțele și formele. Herbert era de părere că parohiile trebuiau să devină

¹⁸ George Herbert (1593-1633) – poet (face parte din școala poetilor metafizici englezi), orator și preot anglican; s-a născut în Montgomery, Țara Galilor, fiind al cincilea fiu al unei familii de intelectuali, iubitori de artă și de frumos.

paradisuri de flori și grădinile lor să fie transformate în truse medicale cu ierburi.

Peter-Paul și Kate sosesc și ei, împreună cu cineva a cărui sosire este iminentă – 6 ianuarie, Epifania, mai exact. Atât de aproape este nașterea, încât simt că el sau ea e deja prezentă. Vorbim despre nume. Un exemplar din *Concordance (Concordanța)* lui Cruden¹⁹, cu coperta jerpelită, conține toate numele din Biblie în ordine alfabetică, așa că le parcurgem pe toate, în timp ce se coc fazanii. Kate se așază cu spatele drept lângă foc, așa cum fac mamele atunci când nu mai au mult până la termen, iar văpaia o învăluie într-o lumină trandafirie. Există, propun eu, șase nume posibile pentru un copil născut de Epifanie, trei de sex masculin, trei de sex feminin, și fiecare este analizat în timp ce cuptorul sfârâie și trosnește. Dar, bineînțeles, numele celui care urmează să se nască a fost stabilit deja și nu e treaba mea să-l aflu. Așa că speculăm fantezist asupra numeroaselor generații de nașteri care trebuie să fi avut loc la această fermă și dăm de la unul la altul porții mari, cu de toate, în timp ce vântul urlă și ceasul ticăie.

Bogății misterioase

Apusurile de Epifanie sunt peșteri furioase, strălucind puternic de o lumină prevestitoare de rău. În fiecare seară ard câmpul peste care trece un vulpoi, fără să se grăbească, trăgându-și coada stufoasă prin lanurile de porumb înalt de câțiva centimetri. Am incinerat crenguțele de laur de Crăciun, potrivit obiceiului. Uscate ca praful, după douăsprezece zile petrecute în camere călduroase, se grăbesc să devină cenușă. Noaptea, stelele strălucesc foarte tare,

¹⁹ Este vorba despre o variantă a Bibliei concepute de Alexander Cruden (1699-1770) și publicate în 1737. Numele ei complet este *A Complete Concordance to the Holy Scriptures* (pe scurt, *Cruden's Concordance*) și este de fapt Biblia autorizată a regelui Iacob căreia i s-a adăugat un index, pentru ca cititorul să poată găsi cu ușurință pasajele sau informațiile pe care le caută.

făcând să pălească lumina avioanelor de la Stansted. Înghețurile aprige au făcut practicabilă poteca, așa că mă duc spre St. Andrew's pentru împărtășanie la ora 10:30 și pentru unele dintre acele „lucruri solemne cu semnificație mistică”, așa cum spune Prudentius. Monumentele funerare vechi se ridică în iarba albă; fazanii cercează ghirlandele fără fructe, vântul înconjoară turnul ca o seceră. Epistola povestește despre Sfântul Pavel care vrea să răspândească steaua Betleemului în lumea întregă și să vorbească despre „bogățiile misterioase ale lui Hristos” oricui vrea să asculte. Lumânările din altar tremură și fac giulgiuri, iar în prezbiteriu încălzirea se aude zumzând costisitor.

Întors acasă, fiindcă e prea frumos afară pentru a intra înăuntru, tai niște butași de cotoneaster ofilit, al cărui nume înseamnă „ca un gutui” și „bățos”, pentru că tulpina poate fi folosită ca un baston. Îi tai în buturugi subțiri, de pus în sobă. Apoi mă întorc la birou să scriu o postfață pentru prelegerile lui Launcelot Fleming de la Norwich.

Din când în când, reușesc să mă orientez într-o zonă, nu cu o hartă stradală, ci prin ceea ce știu despre locuitorii celebri ai zonei. Astfel, mă plimb cu Coleridge prin Highgate. Este un teren nou pentru mine și, în plus, slab luminat. O lege autoimpusă spune că nu trebuie să întreb de drum. Rătăcesc mai departe și abia când citesc „Millfield Lane” pe un zid știu unde mă aflui. Pentru că este locul unde, în aprilie 1819, într-o după-amiază de duminică, „un tânăr uscățiv și nu prea bine îmbrăcat, s-a întâlnit cu domnul Green și cu mine... Era John Keats”. Acest „cu mine” se referă, desigur, la domnul Coleridge. Așadar, aici au fost. Domnul Green, care îi fusese tutore lui Keats la Guy's Hospital, le-a făcut cunoștință celor doi poeți și s-au plimbat cu toții, discutând năvalnic. Am trecut pe lângă clădirile pe unde au trecut ei. Londra, aflată la opt kilometri distanță, nu arată așa cum arăta pentru ei. Acum este cea mai mare grămadă de be-teală, strălucitoare și curată. Pe atunci, era o groapă sulfuroasă și

fumegândă, alimentată de milioane de cărbuni de mare. Ceața, după cum îi spuneau ei. În apropiere, de două ori mai întunecat, se află celebrul cimitir unde Engels stătea la mormântul lui Karl Marx, slăvindu-l până la ceruri. Dar acum am ajuns la magazinul din colț, unde un chimist amabil i-a vândut lui Coleridge tot laudanumul²⁰ și, în cele din urmă, la un panou de sticlă pe care e scris numele meu și la Livia Gollancz care mă întâmpină cu galanterie la celebrul Institut Literar și Științific Highgate. Atât eu, cât și plăcuta încăpere victoriană ar trebui să fim sufocați de revoltă, dar toată această pasiune s-a consumat de mult timp și vorbesc livresc cu oameni ai cărților, închipuindu-mi că aud un vânt puternic afară.

Pe dealul Pendle

O zi ciudată. Două ore de soare strălucitor și multe ore de ceață înghețată. Doar că nu e înghețată, e la fel de rece, dar e lichidă, ulițele sunt toate pline de noroi, iar umezeala e suflată printre copaci de un vânt ușor.

Aș fi rămas înăuntru, dacă nu aș fi avut niște treburi urgente la oficiul poștal din sat – pentru care lăudat fie Domnul. Heather iese la iveală din ceea ce Thomas Hardy numea „tainiță”²¹, pentru a-mi vinde trei cărți de timbre, iar eu mă trezesc amintindu-mi de o viață întreagă de negustori de la țară, care ieșeau, pentru scurt timp, de după draperia sanctuarului pentru a mă servi; și că niciodată nu am văzut interiorul acestor camere secrete. Caz în care misterul lor puternic ar fi dispărut definitiv. Vorbesc cu Heather despre ce zi îngrozitoare este. Apoi, se face nevăzută.

Înapoi la fermă, Jonathan mi-a dus gunoiul sus, pentru gunoieri. Se leagănă vizibil pe mașina lui plină de noroi, un vehicul micuț și simplu, care arată de parcă ar fi fost construit din piese Meccano.

²⁰ Substanță narcotică extrasă din opiu, folosită ca medicament.

²¹ *Penetralia*, în original.

Gunoierii sunt pretențioși și trebuie să le satisfaci toate dorințele, conform credinței conservării. Este o zi albastră: sticle, conserve de Whiskas și *The Times*.

Zece mii de grauri zboară pe deasupra, pălăvrăgind toți deodată. Și apoi apare privescerea minunată pe care nu aș fi putut-o vedea ieri și pe care astăzi abia o pot desluși, pentru că lumina e nespus de proastă: o mulțime de capete de ghiocei, de un alb imaculat, în mulciul de sub gutui.

Pisica albă stă pe o cărămidă și îi supraveghează, sau mai degrabă inspectează să vadă de ce stau eu afară pe o vreme ca asta, când e ora ceaiului.

Săptămânile Epifaniei trec. Trebuie să ne amintim de George Fox²². Am fost să-l caut odată pe dealul Pendle, în Lancashire. Călătorise timp de un deceniu până când, la 28 de ani, a văzut dealul Pendle ridicându-se din Bowland, ca „un mare auditoriu”, după cum spunea William Penn. Ce amvon natural trebuie să fi fost!

Dar, coborând, Fox s-a urcat pe o căpiță de fân și nu a spus nimic, nu a adresat niciun cuvânt adunării de Căutători în așteptare. Aceasta a fost prima predică a quakerilor: tăcerea. Avea un prieten tânăr cu el, pe Richard Farnsworth, care fusese rănit cumva, așa că nu a putut să urce pe Pendle: cât de des au urcat oamenii pe munte pentru a-L găsi pe Dumnezeu!

²² George Fox (1624-1691) – a fost fondatorul Societății Religioase a Prietenilor, cunoscută cu numele de Quakeri. Lider extrem de influent, a avut un impact profund asupra dezvoltării acestei mișcări care s-a răspândit în toată lumea. Quakerii nu au preoți sau pastori și nici liturghii, deoarece cred că Dumnezeu îl va inspira pe unul dintre membrii comunității să vorbească în numele Lui. Secta a apărut în perioada revoluției burgheze din Anglia, în rândul populației sărace din orașe. Ei refuză prestarea jurământului și a serviciului militar. Denumirea de „quaker” a avut inițial o conotație peiorativă, fiind folosită de oponenții acestora când se refereau la obiceiul lor de a tremura sau la alte semne ale emoției lor religioase în cadrul întrunirilor. De-a lungul anilor, denumirea de „quakeri” a devenit titlatura semioficială pentru această sectă.

Trebuie să recunosc că, atunci când am urcat pe Pendle în ploaie, am fost tot atât de dornic să admir priveliștea măreață, precum acea voce interioară care avea să creeze Societatea Prietenilor. De asemenea, citisem minunata carte a lui David Pownall, *Between Ribble and Lune (Între Ribble și Lune)*, și eram încă prins în viziunea lui despre Lancashire. Și eu, la fel ca el, lăsasem un tovarăș de drum la poalele dealului, pe dragul și ospitalierul meu prieten Allen, care stătea comod și uscat în mașină.

Thomas Carlyle a scris că poate cel mai remarcabil eveniment din istoria modernă nu este Dieta de la Worms, și cu atât mai puțin Bătălia de la Waterloo, ci momentul în care George Fox și-a făcut un costum din piele! Și a citat cuvintele liniștitului artizan: „Oare toate câștigurile de pantofar de sub Lună mă vor duce în acea Țară îndepărtată de Lumină? Doar meditația poate și rugăciunea devotată către Dumnezeu. Le poruncesc pădurilor: scobitura unui copac mă va adăposti, fructele de pădure mă vor hrăni și, ca veșminte, nu-mi pot coase un costum veșnic din piele?” Astfel, continuă Carlyle, „din cele mai de jos adâncuri există o cale spre cele mai înalte culmi”.

Presupun că se referea de la caldarâm la dealul Pendle; de la a fi negustor la a fi profet.

Gustav Holst și Martin Shaw

Zi de târg. Autobuzul sătesc întoarce și cotește pe ulițe. În el se află bătrâni, elevi, muncitori, femeia care citește cărți broșate tot drumul. Există o vilă în stil italian unde trăia marinarul care a ajutat la îngropăciunea lui Rupert Brooke *en route* spre Gallipoli; acolo e dealul unde Martin Shaw a compus *Hills of the North, rejoice (Dealuri din nord, înveseliți-vă)*. Și acolo, dincolo de peisajul lichid, se află căsuța unde mătușa mea și-a petrecut viața croșetând dantelă pentru altar.

Dar în târg, grifonii de piatră de pe turnul bisericii veghează, ținând la distanță spiridușii și duhurile rele. Am senzația nouă că lucrurile nu mai sunt la fel de prospere ca înainte. Și, ca întotdeauna, chipuri din copilărie apar pe strada veche – nu trăsături fantomatice, ci chipuri tinere, îmbătrânite odată cu al meu, mai ales în Waitrose.

Epifania trece. Regina li se alătură celor Trei Regi în Capela Regală; și în cele trei vechi parohii ale noastre cântăm și ne rugăm în timpul slujbei călătorului. În curând vom intra în Postul Mare. La miezul nopții trecute m-am plimbat prin grădină, privind stelele, cu pisica albă după mine. Avioanele de la Stansted zburau tăcute prin norii aurii. O liniște și mai mare domnea peste toate. Zăpada nu mai intra în discuție, iar iarna nu mai era decât un nume. Dar am verificat rezervorul de ulei, iar acesta a răspuns cu un zgomot înfundat, semn că era pe jumătate plin.

Apoi urma eliberarea birourilor pentru munca din acest an. Dar nu încă. Să lăsăm luna ianuarie să-și intre în ritm. Ascult muzică. Răspund la scrisori. Îmi amintesc că vine Keith să picteze atelierul lui John Nash, devenit dormitorul meu. Se apuca de treabă în fiecare zi la ora zece și mai ieșea de acolo la ora patru. Avea șevaletul îndreptat spre lumina nordică și în încăpere nu era decât un bec de 40 de wați care să-i vină în ajutor. Nu intram niciodată fără permisiune, iar el nu îl părăsea niciodată fără o urmă de tristețe. Nu era niciodată măturat sau șters de praf, iar capacele cutiilor de cacao pline cu cenușă erau rareori golite.

Când pleca să umple caietele de schițe, îmi elibera un spațiu unde să scriu. Dar eu nu lucram niciodată în atelierul lui cu lumina nordică și în penumbră, ci numai în lumina soarelui. Elevii lui intrau în această cameră cu respect, așteptând cu nerăbdare momentul în care vor avea parte și ei de întunericul său și moștenirea de gunoi și pânze de păianjen. Pentru că este nevoie de o veșnicie ca să-ți crezi praful și harababura ta fără pereche.

Mi s-a povestit odată reacția lui Gustav Holst²³ când a văzut noua cameră pe care i-o pregătise soția cât timp el fusese plecat. Era splendidă, cu ferestre mari care dădeau spre frumoasa zonă rurală Thaxted. Dar se spune că nu a scris nicio notă acolo și că se așeza lângă vatra din vechea casă, așa cum făcuse întotdeauna. Deși suita lui, *The Planets* (*Planetele*), pare să se avânte spre ceruri, ea a fost compusă lângă foc.

Benjamin Britten lucra la o fereastră care dădea spre mare și pe care o stropeau uneori valurile. Dar tipograful din zonă a vândut cărți poștale cu fereastra și, cum vizitatorii care veneau în Aldeburgh stăteau pe faleză ca să se uite la el, a fost nevoit să-și găsească o ascunzătoare.

William Hazlitt²⁴, marele eseist care și-a dorit să fie artist, a insistat că nimeni nu trebuie să se apropie de un artist care lucrează, că ceva sacru se întâmplă în acel moment. Am citit odată *Kubla Khan* în camera în care o scrisese Coleridge, încercând, în același timp, să-și legene fiul ca să adoarmă. Nash intra în atelierul său din camera mea în fiecare zi.

Pictori și copaci

Ultima dată când copacii au avut parte de libertate deplină la Academia Regală a fost atunci când aceasta l-a onorat pe John Nash cu o retrospectivă, la sfârșitul anilor '60. Avea aceeași vârstă cu David Hockney²⁵. Copacii săi au înflorit în stilul lor modest din Cornwall până în Skye. Dar rădăcinile lor, ca să spunem așa, au crescut în ținutul natal al lui Nash, Buckinghamshire. Și, mai ales, în Chilterns și în jurul câmpiei Aylesbury.

²³ Gustav Theodore Holst (1874-1934) – compozitor englez, orchestrator și profesor.

²⁴ William Hazlitt (1778-1830) – eseist, critic literar, lingvist și filosof englez. Prin studiile și criticile sale literare, este considerat întemeietorul criticii dramatice în Anglia și un precursor al romantismului.

²⁵ David Hockney (n. la 9 iulie 1937, Bradford, Anglia) – este pictor, fotograf, scenograf, desenator, ilustrator, sculptor; cel mai bine vândut pictor în viață.

La fel ca Hockney, Nash a purtat privitorul în culisele fericirii personale – ale bucuriei, chiar. Era o emoție asemănătoare cu cea trăită atunci când te lași purtat de unul dintre acele minunate afișe în acuarelă de pe peronul unei gări din anii '30. Este cunoscut faptul că oamenii tineri și locurile vechi nu pot fi la fel de perfecte, și totuși întreaga lume este transfigurată prin simplul fapt că le privește.

Hockney, bineînțeles, îi sfidează pe conceptualiști, pe lobbistii antifumat, dezbateră pictură versus fotografie, dacă acesta mai există, și orice altceva ar sta în calea fericirii simple.

Platoul din Yorkshire unde stă – în germană *Wald*, pădure – nu este decât o uliță împădurită, pe care el conduce din Bridlington pentru a o privi obsesiv iar și iar, cu o mașină plină de instrumente de ultimă generație. Nu este deloc un primitiv, nu este un Alfred Wallis²⁶. Cu toate acestea, creează peisaje tradiționale din cele mai obișnuite priveliști și cele mai sofisticate materiale și permite acestei bucurii neidentificabile a lui să se reverse asupra lor.

Chiar și aparatul lui de fotografiat – ultimul cuvânt, putem fi siguri – este făcut să producă minunea unui instantaneu Box Brownie. Plantele și copacii lui sunt, în esență, nebotanice. Ele conduc lumina și umbra, înfrunzesc și hibernează și sunt categoric obișnuite. Sunt ceea ce ne lipsește atunci când suntem la volan, nu când ne plimbăm sau privim, și au fost subiectul poeziei georgiene²⁷.

²⁶ Alfred Wallis a fost pescar și artist britanic, cunoscut pentru peisajele portuare și scenele de navigație pictate în stil naiv. Fără nicio pregătire artistică, a început să picteze la vârsta de 70 de ani, folosind vopsea de uz casnic pe bucăți de carton.

²⁷ Perioada georgiană se referă de obicei la domnia lui George al V-lea (1910-1936), dar uneori include și domniile celor patru George succesivi din 1714-1830. Poeți georgieni sunt considerați Ralph Hodgson, John Masefield, W.H. Davies și Rupert Brooke. Poezia georgiană de astăzi înseamnă de obicei operele poetilor minori, antologizate de Edward Marsh. Temele și subiectele tind să fie de natură rurală sau pastorală, tratate delicat și tradițional mai degrabă decât cu pasiune (cum se întâmpla în perioadele precedente) sau ca experiment (cum se va întâmpla în perioada modernă viitoare).

Vizitatorii acestui uriaș spectacol de imagini vor încetini lângă vreun acostament, un șanț, un câmp sau un copac și își vor reevalua scopul propriei existențe. Sau doar vor privi cu atenție. Criticii de artă ar putea fi surprinși în timp ce dau înapoi. Întâi California, acum acest traseu.

Mi-am petrecut cea mai mare parte din viață sub copacii lui Gainsborough²⁸ și ai lui Constable²⁹, și nu într-un sens figurat; pentru că mulți dintre ei continuă să crească. Pădurea Cornard este chiar după deal, la fel și parcul Tendring. Și am stat lângă John Nash în timp ce făcea schițe în Valea Stour și iarna am văzut cum apar sălciile pe pânză. Și scrumul de țigară de asemenea.

Unul dintre copaci s-a prăbușit în urma vijeliei recente, care a deschis zăgazurile cerului și pământului. Noaptea, ascult cum suspină frasinii. „Ăsta o să cadă pe tine într-una din zilele astea.” Mă îndoiesc. Dar nu reușește să dea un exemplu. Caută atenție și trosnește: „Uită-te la mine!” Copacii lui Hockney de pe marginea drumului nu se vor simți stingheri în Piccadilly. Dar și noi ar trebui să fim la fel, din când în când. Bucuria noastră ar trebui să fie în altă parte, poate. Vizionarii ar putea să ne spună, sau o expoziție de artă, dar nu un afiș de gară.

²⁸ Thomas Gainsborough (1727-1788) a fost unul dintre cei mai faimoși pictori portrețiști și peisagiști britanici ai secolului al XVIII-lea. S-a născut la Sudbury, o mică localitate din comitatul Suffolk, la nord-est de Londra. Băiatul crește în sânul unei familii mai neobișnuite. Tatăl, manufacturier și negustor de țesături, se îmbracă precum un magnat, ia lecții de scrimă și se plimbă pe străzile din Sudbury încins cu o sabie. Mama, Mary Burrough, este o femeie educată, pasionată de pictatul florilor. Thomas își petrece zilele în tovărășia ei și nu se desparte nicio clipă de caietul său de desen.

²⁹ John Constable (1776-1837) – remarcabil pictor peisagist englez de factură romantică. Opera sa se caracterizează prin tensiunea între observarea minuțioasă a naturii și neglijarea desenului în favoarea culorii. Cunoscut și apreciat în Franța prin expozițiile la Salonul din Paris, a exercitat o influență evidentă asupra pictorilor peisagiști francezi, în special asupra artiștilor grupați în Școala de la Barbizon și, mai târziu, asupra impresioniștilor.

Îi povestesc altui David despre salcia căzută, iar el spune: „O să vin cu drujba”. Ghiociei s-au înmulțit acolo unde a pătruns lumina. Nici nu-ți vine să crezi că suntem în ianuarie. Paul Nash a primit un aparat de fotografiat în 1930 și a immortalizat una dintre cele mai importante imagini ale sale: *Monstrul din câmp*.

Tobias și modelul artistului

Toby artistul a sosit din Swanage pentru a-mi face portretul. Se uită în jurul casei în căutarea „celui mai bun loc de stat” și alege fereastra de la birou. Pe ochiurile de geam umede sclipesc intermitent razele de soare.

Toby lucrează la o serie de portrete cu oameni de la țară, în special cu oameni din Wessex, al căror mod de viață este distrus de cei care îl admiră cel mai mult: nou-veniții. „Fiecare om ucide ceea ce iubește.” Sau, așa cum i-a spus un constructor de garduri din Dorset, referindu-se la noua rasă de locuitori ai satului, „oamenilor le place ceea ce văd și apoi schimbă asta cu ceea ce au lăsat în urmă”.

Toby desenează și pictează de trei zile și sper că este impresionat de profesionalismul meu ca model de artist, deoarece reușesc să stau de vorbă și să am grijă de pauzele de masă fără să mă mișc, ca să zic așa. Și, bineînțeles, este o plăcere să merg din nou în Dorset. Acesta era locul preferat al lui Paul Nash și am făcut și eu excursii minunate acolo când colaborem la editarea variantei New Wessex a operei lui Thomas Hardy sau scriam despre T.F. Powys³⁰. Sau când am urcat pe Maiden Castle.

³⁰Theodore Francis Powys (1875-1953) – romancier și povestitor britanic. Este vestit pentru romanul alegoric *Mr. Weston's Good Wine* (1927); a fost influențat de Biblie, John Bunyan, Jonathan Swift, dar și de alții precum Thomas Hardy și Friedrich Nietzsche.

Vorbim despre cum, nu cu mult timp în urmă, localnicii puteau fi prinși în peisaj: cum îi putea distruge acesta, așa cum s-a întâmplat în *Întoarcerea băștinașului**.

Înalt și serios, Toby pictează, în timp ce pisica albă, care simte pentru prima oară mirosul de terebentină, analizează această schimbare de mediu. Chipul meu, alături de cel al constructorului de garduri și al tuturor celorlalți bărbați și femei de la țară, care vor poza pentru el, vor fi expuse la muzeul Dorset County din Dorchester.

Este o instituție extraordinară, care deține biroul lui Thomas Hardy într-o vitrină de sticlă, de mărimea unei camere. Îmi amintesc că, pentru fiecare roman, Hardy folosea alt stilou, pe al cărui suport scria *Tess d'Urberville*, *Locuitorii pădurii* etc. Dar ce ciudat că cel mai secretos dintre autori și-a pus sufletul la vedere! Asta nu înseamnă că nu m-am făcut una cu geamul când am intrat în muzeu și am „văzut” nu numai penițele uzate, ci și urmele degetelor murdare de cerneală de pe ele, rînd după rînd, și sugativa supraîncărcată.

Toby spune că a cumpărat o barcă pe nume Selina și că ar vrea să-i schimbe numele, dar asta aduce ghinion. Navele nu se rebotează niciodată. Ceea ce ne aduce la Tobie și la înger, iar pe mine la înțelegerea lui Iacob și a îngerului său și la povestea complet uitată a lui Tobit, Tobie și Rafael. Ar merita aruncată o privire în apocrife.

Pe scurt, Tobit, un evreu orb, exilat în Ninive, îi dă permisiunea fiului său să călătorească cu un ghid pe nume Azarius, care este de fapt îngerul Rafael.

Ei pleacă, spre marea întristare a mamei lui Tobie, să caute pește, ceea ce îi va aduce o căsnicie fericită fiului ei și îi va reda vederea soțului. Și, desigur, Tobie are un câine.

Este o poveste pe cinste. Îl duc pe artistul Tobias să vadă un portret realizat de John Constable la Nayland, chiar la capătul drumului, al cărui model a fost fratele său Golding, un tânăr agent

*Roman de Thomas Hardy, publicat prima oară în 1878. (n. trad.)

administrator de moșie. Are privirea ațintită spre cer, ca Hristos, un gest destul de firesc pentru el, fiindcă de obicei se plimba prin pădurea Suffolk cu arma după el. Apoi ne întoarcem în locul de unde trebuie să pozez.

Ține de etichetă să nu faci remarci despre o lucrare în curs de desfășurare și nici măcar să nu te uiți la ea. Dar când Tobias întoarce, în sfârșit, pânza, sunt uluit de cât de profund a văzut în mine și cât de precis. Și cât de fidel realității este chiar și scaunul meu! Și o ia din loc, în vremea cruntă de afară, cu șevaletul strâns în mașină ca o insectă adormită.

Când ești Barac

În fiecare zi, aproape de răsărit, cu ceaiul în mână, cu pisica în iarbă, stau și privesc marele alun prin care se furișează lumina zilei. Companionul lui a fost tăiat acum doi ani, dar amintindu-mi cum lăsa acest copac să pătrundă lumina într-un ritm care îmi plăcea, m-am oprit. Ce putere meschină, mă gândesc acum. Mi-e rușine să scriu asta. Dar iată-l aici, alunul de doisprezece metri, cu mâțișorii lui spumoși și ramurile ca un evantai, și omul mic care își vine în fire.

La început – e 6:30 și e încă ianuarie – nu face decât să schimbe întunericul. Dar până la șapte devine o mutație somptuoasă de dungii de culoare. Apoi, soarele îl aprinde, iar fereastra fără perdea devine o văpaie prin care nu se poate contempla.

Ieri s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Patruzeci și ceva de oameni au traversat dealul și au coborât în vale. Cu rucsacul în spate, fără să vorbească, ca niște plimbăreți hoinari, erau soldați care se pregăteau – poate pentru Afghanistan. Mișcându-se cu pas ușor, au trecut de cortina alunului atât de repede, încât poate că mi i-am imaginat.

Mai târziu în această dimineață, am ascultat grandiosul motet* al lui Thomas Tallis³¹ pentru patruzeci de voci. Este o muzică care trece dincolo de diviziunea religioasă și de dezbaterile meschine. Ce preț sperie, ce valoare are un lucru care nu ia în calcul eternul? Ca și crainicul de la radio, l-am auzit în Biserica Blythburgh cu mult timp în urmă, patruzeci de voci care se unduiau și își croiau drum spre îngerii pictați și peste mlaștini. După ce au început, nu se pot sfârși, cel puțin nu în mintea cuiva, nu în rugăciunile sale. Cum își păstrează cântăreții locul în această slavă articulată?

După aceea, amețit de voci, culeg crengi căzute pentru foc și toți copacii se alătură – deși eu nu sunt așa de providențial „trimis”, încât să nu văd ce trebuie tăiat. Narciselor sălbatice, celor despre care scria Dorothy Wordsworth³², le-au dat mugurii sub prun.

În timpul dezbaterii despre a avea judecători sau regi, Iotam spune o poveste încântătoare despre cum se certau copacii cu privire la cine ar fi trebuit să le fie monarh. Povestea se găsește în Cartea Judecătorilor, capitolul 9. „S-au dus odată copacii să-și ungă împărat peste ei și au zis către măslin: Domnește peste noi!” Și, fiind înțelepți, așa cum sunt toți copacii, și-au prezentat scuzele lor înfrunzite. Nu vă temeți! Copacii au lucruri mai bune de făcut decât să domnească unii peste alții. Și așa au mulți dintre sichiemiți, se pare. După ce și-a spus povestea, „Iotam a fugit”, așa cum îi stă în fire unui autor.

* Gen de muzică vocală religioasă polifonică, cu sau fără acompaniament muzical, în care fiecărei strofe sau fiecărui verset din text îi corespunde o linie melodică și un ritm propriu. (n. trad.)

³¹ Thomas Tallis (1505-1585) – compozitor englez de muzică sacră la curtea regelui Henric al VIII-lea, a reginei Maria I a Angliei (cea Sângeroasă) și a reginei Elisabeta I. Mentor al lui William Byrd.

³² Dorothy Mae Ann Wordsworth (1771-1855) a fost sora poetului romantic William Wordsworth, de care a fost foarte apropiată toată viața, fiind ea însăși autor, poet și ținând un jurnal zilnic, deși nu a avut niciodată ambiția de a-și face scrierile publice.